

Archeologienota met beperkte samenstelling
Uitvoering 2 Kanaalzone –Lot3b-OWV VA9
(Antwerpen)

Deel 2 – Programma van maatregelen

ARCHEOLOGIENTOTA VAN DE DIENST ARCHEOLOGIE - STAD ANTWERPEN

Lies Dierckx en Daan Celis

september 2024

Inhoud

1	Administratieve gegevens van projectgebied.....	3
2	Gemotiveerd advies	5
2.1	De volledigheid van het uitgevoerde onderzoek.....	5
2.2	Impactbepaling (zie Figuur 2).....	6

1 Administratieve gegevens van projectgebied

Administratieve gegevens project

Naam onderzoek	Uitvoering 2 Kanaalzone, Lot3b – OWV VA9
Datum onderzoek	01/10/2024
Projectcode Onroerend Erfgoed Vlaanderen	2024J16
Erkende archeoloog	Daan Celis
Auteur	OE/ERK/Archeoloog/2015/00089 Lies Dierckx en Daan Celis
Relevante termen thesauri	Evaluerend onderzoek, bureauonderzoek, assessment

Administratieve gegevens projectgebied

Provincie	Antwerpen
Gemeente	Antwerpen
Straat	Divers, Kanaalzone
Lambertcoördinaten ('bounding box')	NW: x: 152 190.764, y: 214 790.843 ZO: x 154 011.981, y: 214 151.647

Kadastrale gegevens

- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 76/00R003
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 108/00Z000
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 1331/00C002
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 1320/06C000
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 1320/03B000
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 1543/00N004
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 86/00W004
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 1436/08_000
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 1436/23_000
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 1320/09_000
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 2115/00L002
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 1338/23A000
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 1492/00B006
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 1436/22_000
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 2115/03_000
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 1533/00T000
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 115/00R002
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 1320/10_000
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 1492/00D006
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 2115/00T002
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 115/02_000
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 1320/00C004
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 1320/07_000
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 2429/00A000
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 2115/00R002
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 1320/06D000
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 86/00T004
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 2115/00P002
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 1492/00C006
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 1320/08_000

- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 1320/05_000
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 2354/00A000
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 2437/00A000
- ANTWERPEN 39 AFD/MERKSEM 1 AFD/, sectie A, perceel 124/00P000
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 115/00S002
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 1436/21_000
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 632/00D007
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 2438/00D000
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 76/00P003
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 1320/06A000
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 1331/00E002
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 1320/03A000
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 1320/00D004
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 2115/04_000
- ANTWERPEN 7 AFD, sectie G, perceel 2115/05_000

Oppervlakte projectgebied Ca. 360 063 m²

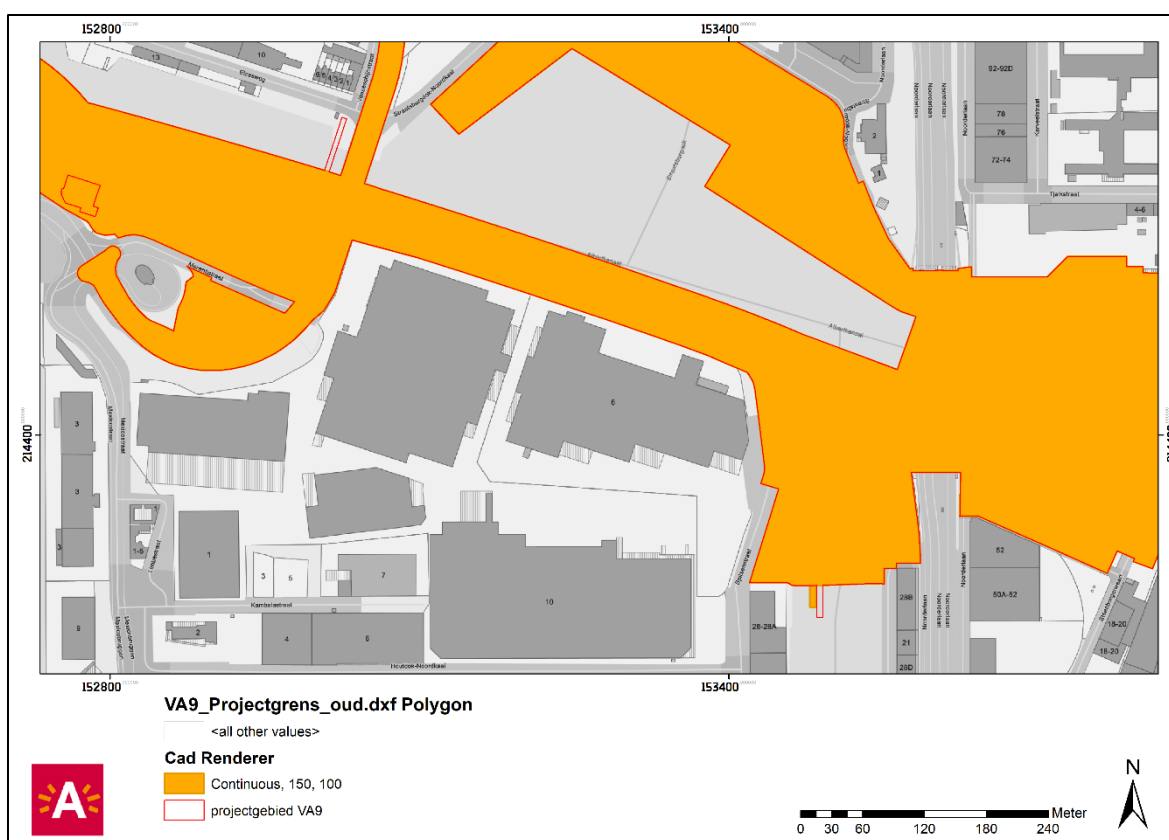
Oppervlakte ingreep Ca. 200 000 m²

2 Gemotiveerd advies

2.1 De volledigheid van het uitgevoerde onderzoek

De voorliggende archeologienota werd opgesteld in het kader van de indiening van een omgevingsvergunning voor de tweede fase van de voorbereidende werken voor de aanleg van de kanaalzone. Dit ter voorbereiding van de gehele realisatie van de Oosterweelverbinding (AN ID 14 944, OMV_2020034861). Het gaat voornamelijk om reliëfwijzigingen, werfinstallaties en -wegen, werkstroken en ondergrondse installaties.

Deze archeologienota is een beperkte herwerking van een reeds ingediende archeologienota (ID 28 882) waarvan akte door het agentschap Onroerend Erfgoed. De bijhorende OMV werd niet ingediend maar onder de huidige vorm evenzeer herwerkt. De afbakening wijkt op twee punten af, nl. een bijkomende strook van 255 m² aan de Straatsburgbrug en een licht aangepaste inplanting van het projectgebied in het Asiadok (ca. 74 m²). De overige afbakening blijft identiek dezelfde (**Figuur 1**).

Figuur 1: Afbakening projectgebied op GRB met wijzigingen tussen beide archeologienota's (rood = nieuw, oud= oranje) (bron: GIS Antwerpen).

Op basis van een bureaustudie met beperkte samenstelling kon op basis van één doorslaggevend, nl. de landschappelijke evolutie van het projectgebied van de 19de eeuw tot nu, geargumenteed worden dat de ingrepen geen archeologische waarden zullen verstoren. Dit zal uiteengezet worden in de impactanalyse. Aangezien slechts 40% van de geplande ingrepen zich bevinden buiten GGA, zullen enkele deze ingrepen aan de analyse worden onderworpen.

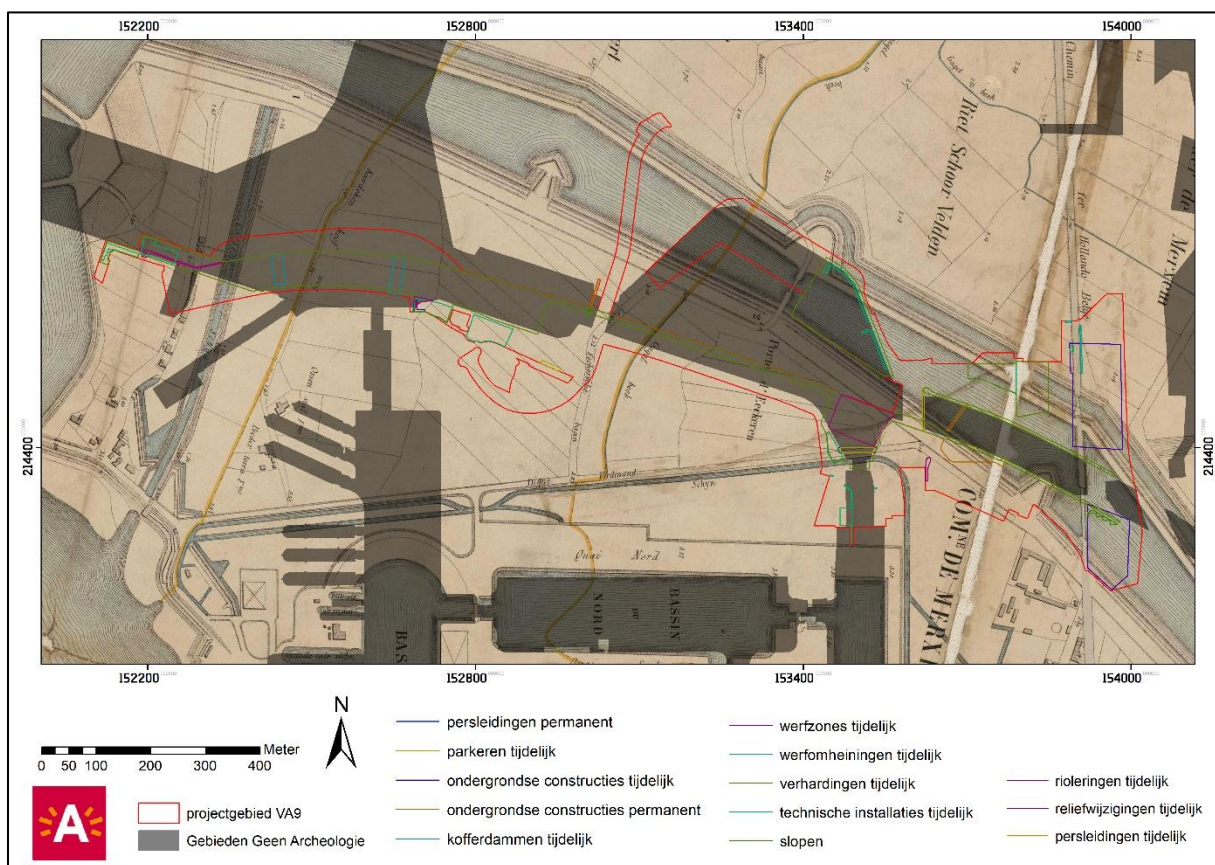
De ingrepen in GGA bevinden zich alle in de uitgegraven dokken die een diepte hebben van -5 tot -8 m TAW en zullen dus nagenoeg geen archeologische waarden meer verstoren. Een impactanalyse van deze ingrepen is niet meer aan de orde.

In het kader van de bijhorende omgevingsaanvraag, zijn de resultaten van de bureaustudie en het onderzoek in deze archeologienota volledig.

2.2 Impactbepaling (zie Figuur 2)

Onderstaande analyse zal uitgaan van de ingrepen die zich buiten GGA bevinden. De ingrepen worden hieronder per zone uitgewerkt.

In het uiterste westelijke deel van het projectgebied (met de aansluiting met de werf van de Oosterweelknoop) wordt er een deel verhard en voorzien van rioleringen voor werfwegen over de kofferdammen en het werkeiland (met rioleringen) aan Straatsburgdok. Dit bevindt zich bovenop het tracé van de kanaalzonetunnel. De uitgraving van de kanaalzonetunnel zelf wordt niet aangevraagd en bevindt zich deels in GGA. Er is bijgevolg aangaande de aangevraagde ingrepen geen invloed op de archeologische waarden in de ondergrond. Deze bevinden zich minstens 3 m dieper (2,5 m TAW). De ingrepen in deze zone hebben geen invloed op de mogelijk aanwezige archeologische ondergrond.

Figuur 2: Projectie van het projectgebied, de bijhorende ingrepen en de GGA op een plan van Scheepers (1868) (© stad Antwerpen, dienst archeologie en FelixArchief, inventarisnummer 12#8824).

In de oksel aan de Straatsburgbrug en de Merantistraat (aan het pomphuis) worden zowel afgravingen gerealiseerd voor de aanleg van een werfparking en een zone waar ook werfketens en technische installaties worden geplaatst. Hiervoor zal een reliëfwijziging worden doorgevoerd die vooral veel invloed heeft op het zuidelijke gedeelte. Het talud met een TAW-niveau van 12 m zal hier omlaag gehaald worden naar ca. 7 m TAW. Bijkomend worden hier evenzeer verhardingen en rioleringen voorzien. Zoals gemeld hebben deze ingrepen van ca. 50 cm tot ca. 2 m diepte geen invloed op de archeologische ondergrond. Het terrein is hier met ca. 3 m opgehoogd tijdens moderne infrastructuurwerken.

Er wordt tevens een deelse sloop aangevraagd van de huidige kaaimuur met een aanvulling van deze muur door een CSM-wand achter het pomphuis. Onder de kademuur worden groutproppen aan de fundering toegevoegd. Hoewel dit wel een ingreep is die dieper gaat dan de antropogene ophoging, maakt de werkwijze van een dergelijke wand archeologisch onderzoek onmogelijk. Het gaat bovendien om een lijntracé grenzend aan GGA en waarin de ondergrond vermoedelijk dieper gelegen is dan het historische maaiveld, en dus geen kenniswinst oplevert. De dokmuren zijn reeds dieper ingegraven dan waar er archeologische waarden worden verwacht. Het Pomphuis is een beschermd monument en wordt niet geraakt. De huidige kademuuren (beton en natuursteen) zelf zijn niet beschermd en zijn geen bouwkundig of archeologisch erfgoed. Naar industriële archeologie heeft deze muur geen waarde. De oorspronkelijke getrapte kademuur (naar analogie van de andere droogdokken) werd vervangen door een rechtlijnige kade en is hier meer aanwezig.

Ter hoogte van de voormalige Luikbrug wordt een zone ingenomen voor technische installaties (opbouw), werfwegen met verharding en een persleiding onder het dok door. Ook hier situeert het huidige maaiveld (ca. 6 m TAW) en is het oorspronkelijk maaiveld eerder te situeren rondom 5 m TAW. Deze 5 m TAW is vermoedelijk al onderhevig geweest aan een ophoging voor de aanleg van het Grand Bassin en het Asiadok. Ook hier is bij de geplande ingrepen of een beperkte invloed op de oorspronkelijke ondergrond of geen invloed wegens de ophoging voor de grootschalige infrastructuurwerken. Verder richting Noorderlaanbrug wordt een kleine zone heraangelegd om aan te sluiten met de brug en een zone van 595 m² voor parkeren. Dit zijn minimale ingrepen zonder invloed op de archeologie.

Twee zones zijn aangeduid als zones waar ondergrondse constructies zullen ingepland worden. Dit zijn vooral het plaatsen van grondankers en aanpassingen aan baretten en zijn de meest omvangrijke ingrepen van de bijhorende omgevingsvergunningaanvraag. De originele restanten van de Brialmontomwalling situeerden zich hier op ca. 3 m TAW doordat bij de opgave de aarden wallen vermoedelijk afgetopt werd tot het oorspronkelijke maaiveld. Het huidige maaiveld is (met zijn treinberm) aanzienlijk hoger (tussen 5 m en 12,6 m TAW).

Deze laatste ingrepen hebben een invloed in de ondergrond maar maken het technisch niet mogelijk om archeologisch te begeleiden of op te graven op een manier waarbij kenniswinst gerealiseerd kan worden. De ingrepen zijn van die aard dat ze geen archeologisch relevante wetenschappelijke data kunnen opleveren die het kostenbaten waard zouden zijn. Het plaatsen van verhardingen voor werfverkeer heeft evenzeer geen invloed. De ingrepen van een verharding raken dan anderzijds weer geen archeologische waarden.

Het boren van een persleiding ter hoogte van het Albertkanaal, de zone van parkeren ten noorden en enkele andere ondergrondse constructies situeren zich allen in voormalige het tracé van de Brialmontomwallingsgracht en hebben dus evenzeer geen invloed op de archeologische waarden. De ingrepen bevinden zich of op opgehoogde gronden of in de demping van de gracht. Deze ingrepen leveren evenzeer geen kenniswinst op. Het huidige maaiveld is ca. 5,75 m TAW. Het archeologische niveau situeert zich 2 à 3 m lager.

De laatste zone bevindt zich ten noorden van het Straatsburgdok. Het gebied van de ingrepen bevindt zich ter hoogte van een voorwerk van de Brialmontomwalling. De oorspronkelijke hoogte situeert zich rond 2,25 m TAW. Het huidige maaiveld rond 5,50 m TAW. De aangevraagde ingrepen betreffen een zone voor parkeren, bijhorende verhardingen en rioleringen. De ingrepen variëren dus tussen 50 cm en 2 meter. Geen enkel van de aangevraagde ingrepen in deze zone raken aan het archeologische niveau en hebben dus geen invloed op de ongeroerde ondergrond.

De impactbepaling maakt duidelijk dat de aangevraagde ingrepen:

- of geen invloed hebben op de archeologische waarden aangezien ze zich allen in kunstmatig opgehoogde gronden of GGA bevinden;

- of wel mogelijk een invloed kunnen hebben maar de technische uitvoerbaarheid het onmogelijk maken om deze te begeleiden op een manier dat ze kenniswinst kunnen realiseren. De ankers reiken wel tot mogelijke archeologische niveaus maar zijn te beperkt in breedte om betekenis archeologisch onderzoek toe te laten.

Hoewel het om zeer omvangrijke werken gaat, kan er alsnog gesteld worden dat deze met grote aannemelijkheid geen archeologische waarden in die mate zullen verstoren dat ze een wetenschappelijke kenniswinst zullen opleveren.

Motivatie

Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek is het mogelijk om met voldoende zekerheid een uitspraak te doen over de aan- of afwezigheid van archeologisch erfgoed in het projectgebied en de mogelijke impact van de geplande werken op dit erfgoed. Voor de vergunningaanvraag van geplande werken in het onderzoeksgebied werd, conform de geldende regelgeving, een archeologienota opgesteld. Na analyse van de geplande bodemingrepen en beschikbare gegevens, is een archeologienota met beperkte samenstelling opgemaakt. Hieruit blijkt dat verder onderzoek van het terrein in het kader van de toekomstige werken geen kenniswinst zal opleveren. De aangevraagde ingrepen raken geen archeologische waarden aan:

- omdat ze zich bevinden in Gebieden Geen Archeologie (GGA),
- of omdat ze zich grotendeels bevinden in kunstmatig opgehoogde gronden,
- of omdat de technische uitvoerbaarheid van de verstevigingswerken (cfr. ankers) het niet mogelijk of wenselijk maken om een archeologische registratie af te dwingen.

De ingrepen die mogelijk wel archeologische waarden raken zijn van die aard dat ze een gedegen archeologisch onderzoek vanuit kostenbatenstandpunt onmogelijk of onwenselijk maken.

Advies

Op basis van de bevindingen van het bureauonderzoek wordt aanbevolen geen verder archeologisch onderzoek uit te voeren. Daarom wordt geen programma van maatregelen opgesteld.